

Ida Intihar pred razstavljenim spodnjim perilom.
Foto: Bojan Knific, Sevnica, september 2010

Iz razstave V (pre)obleko ujeta preteklost.
Foto: Rok Peršak, Kamnik, september 2010

DVE RAZSTAVI O OBLAČILNI DEDIŠČINI

Od srede avgusta do srede septembra je bila v Galeriji Grad Sevnica na ogled razstava spodnjega perila in ljudskih oblačil avtorice Ide Intihar, upokojene učiteljice iz Horjula, slab mesec pozneje pa je bilo ob praznovanju 40. Dnevo narodnih noš in oblačilne dediščine v Kamniku odprtje razstave Ljube Vrtovec Pribac z naslovom V (pre)obleko ujeta preteklost in s podnaslovom Podobe oblačenja kmečkoga prebivalstva na Slovenskem do začetka 20. stoletja. Brez dvoma zelo zanimiva ljubiteljska prikaza oblačilne dediščine, ki dokazujeta, da zanimanje za predmete oblačilne porabe ni omejeno zgolj na institucije, v katerih se ljudje poklicno ukvarjajo s hranjenjem, z obnavljanjem, s proučevanjem in z razstavljanjem. V prizadevanja po hranjenju oblačilnih predmetov in aktualiziranju oblačilne dediščine se namreč dejavno vključujejo tudi ljubitelji, ki skladno s svojimi močmi, sposobnostmi, možnostmi, vedenji in lastnimi videnji popularizirajo posamezne prvine oblačilne kulture ter s tem vplivajo na njeno bolj ali manj celostno dojetje.

Razstavi sta se kljub navidezno sorodni vsebini bistveno razlikovali, saj so bili na prvi razstavljeni izključno predmeti nekdanje oblačilne porabe – predvsem predmeti iz tekstila, ki so jih nosili ljudje različnih stanov (kmetje, delavci, meščani) od konca 19. do srede 20. stoletja, na drugi razstavi pa so bili razen nekaj izjem razstavljeni predmeti, ki so bili za namen prikaza nekdanjega oblačenja v zadnjih desetletjih izdelani za potrebe delovanja štirih folklornih skupin in nekaj posameznikov.

Na razstavi, ki jo je pripravila Ida Intihar – ljubiteljica izročila, ki je na Jeleniku pri Raki v krški občini osnovala Etnološko društvo Terica – je bilo mogoče videti nekaj dobro ohranjenih praznih vrhnjih oblačil s konca 19. in začetka 20. stoletja ter vrsto drugih oblačil in oblačilnih dodatkov, ki pričajo o nekdanji oblačilni porabi. Mnogim ljubiteljem oblačilne dediščine, ki so si razstavo ogledali, je bilo dragoceno predvsem to, da so predmete lahko potipali in si ogledali tudi tiste dele, ki so tedaj, ko je oblačilo na človeku, skriti. Zlasti tistim, ki se ukvarjajo s poustvarjanjem

preteklih oblačilnih podob, je bila ponujena možnost podrobne spoznavanja tehnik izdelovanja, izbire materiala, ipd. posebno dragocena. In če je tovrsten ogled združen s pogovorom z avtorico razstave, ki v spominu hrani precej podatkov o izvoru in nošenju okoli 300 starih oblačil iz lastne zbirke, potem je treba tovrstnim prizadevanjem iskreno čestitati. Ne zgolj zaradi količine zbranega gradiva, niti ne zgolj zaradi skrbnega zbiranja in memoriranja konteksta in niti ne zgolj zaradi želje po predstavljanju zbranega javnosti, temveč zato, ker tovrstne ljubiteljsko oblikovane zbirke pomembno prispevajo k oblikovanju podobe o naši oblačilni dediščini. Res je, da so lahko tudi zavajajoče, kajti ene in edino prave podobe oblačilne dediščine ni in je nikoli ne bo, saj tudi poklicne institucije z znanstveno zaslonbo na stalnih in občasnih razstavah vedno znova prinašajo zgolj lastne interpretacije. Te so sicer brez dvoma bolj skladne s strokovnimi in z znanstvenimi načeli posredovanja informacij in spoznanj, a so resnici na ljubo vsaj nekatere zbirke zaradi preobremenjenosti njihovih kuratorjev bistveno bolj odtujene od ljudi, ki bi si želeli priti v stik s predmeti oblačilne porabe, kot pa zbirke ljubiteljskih zbiralcev, ki sicer navadno ne hranijo predmetov take pričevalnosti kot državne in občinske institucije, a so bistveno bolj dostopne tistim, ki se oblačilni dediščini zaradi kateregakoli razloga ljubiteljsko posvečajo. Poleg tega ljubiteljski zbiralci v svojih zbirkah pogosto ohranjajo tisto, kar bi sicer romalo na smetišča in bi bilo s tem za vedno izgubljeno. Ne gre sicer za to, da bi bilo treba ohraniti vse, kar je v preteklosti nastalo, niti to ne bi bilo mogoče, ni pa narobe, če se hranijo predmeti, ki so za ljudi – bodisi neposredne lastnike ali dediče bodisi njihove drugotne lastnike – tvarina, ki se jim jo skupaj s kontekstom zdi vredno ohranjati. Tako so v zbirki Ide Intihar daljšo dobo kot navadno preživela ženska krila, kočmajke in bluže, številni predpasniki in židane rute, veliko spodnjega perila, kot npr. spodnja krila, spodnje hlače in modrčki, pa tudi kosi moške garderobe, kot so hlače, telovniki, srjace, ipd. V njeno zbirko so zašli tudi

* Bojan Knific, dr. etnol. in kult. antropol., samostojni strokovni svetovalec za folklorno dejavnost na Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – JSKD. 1000 Ljubljana, Štefanova 5, E-naslov: bojan.knific@jskd.si

predmeti pripadnostnega kostumiranja, med katerimi posebno mesto zavzemata tilasta peča in zlatovezena avba.

Druga razstava se je od omenjene, kot sem že zapisal, bistveno razlikovala, kajti na njej je bilo predstavljenih le nekaj starih oblačilnih kosov, njen pretežni del pa so bile rekonstrukcije starih oblačil, ki sestavljajo folklorne kostume. Pripravila jo je Ljuba Vrtovec Pribac v sodelovanju s Folklorno skupino Emona iz Ljubljane, posamezne kostume pa so za razstavo posodili še Akademski folklorne skupine France Marolt iz Ljubljane, Folklorna skupina Stična in Folklorna skupina KUD Oton Župančič z Vinice. Razstava je pokazala interpretacije različic oblačenja kmečkega človeka na Slovenskem v 19. in začetku 20. stoletja – tudi različice »narodnih noš«, ki so se kot pojav pripadnostnega kostumiranja razvijale zaradi potrebe ljudi po izražanju pripadnosti določenemu okolju in skupnosti ter ob želji po ohranjanju spomina na preteklost.

Avtorica razstave, Ljuba Vrtovec Pribac, je odraščala v Ajdovščini in se že v mladosti zapisala ročnim delom. V najstniških letih je začela krojiti in šivati, z odhodom v Ljubljano, kjer se je leta 1974 pridružila Akademski folklorni skupini France Marolt, pa se je popolnoma zapisala folklorni dejavnosti. Za omenjeno skupino je pripravila kostumografije za različne odrske postavitve in večino ženskih folklornih kostumov tudi sama zašila, in sicer folklorne kostume, v katerih folklorniki poustvarjajo ples, zapisane v Poljanski dolini v Beli krajini, na Dolenjskem, v okolici Ljubljane, v tržaški okolici in Istri, v Zgornji Soški dolini in v Ratečah na Gorenjskem.

Nad oblačilno dediščino se je navdušila na prvem seminarju, ki ga je obiskala. Na njem je Marija Makarovič predavala o oblačilnem videzu kmečkega prebivalstva na Slovenskem v 19. stoletju in za predstavitev prinesla nekaj starih oblačil iz muzejske zbirke. Te si je ogledovala še mnogokrat, prav stara oblačila pa so bila osnova za rekonstrukcije, ki so v mnogih primerih skoraj identične originalom. Ljuba Vrtovec Pribac se sicer zaveda interpretativnosti svojega dela, vendar pa zlasti pri rekonstrukcijah, ki se neposredno navezujejo na stare oblačilne kose, rada reče, da ne dela kostumov, temveč »nove originale«. In kar je še posebnega pomena, za ročno delo in natančno izdelovanje zna navdušiti druge. Tako je ob pripravah na 35-letnico delovanja Akademski folklorne skupine France Marolt izdelala folklorne kostume, namenjene prikazu oblačilne dediščine Tržačanov in Istranov, v delo pa je vključila številne članice skupine, ki so pomagale pri vezenju in drugem ročnem delu. Vsaka je izvezla

en kos, pečo ali rokavce ali pokončno čipko na rokavu ali na zavihu. Pred nekaj leti se je na enak način lotila dela s Folklorno skupino KUD Oton Župančič z Vinice, ki interpretira oblačenje kmečkega prebivalstva na Vinici ob koncu 19. stoletja, podobne načrte ima s Folklorno skupino Emona iz Ljubljane, cilj, da si ženske same izdelajo pripadnostni kostum, pa že več let uresničuje na krožku ročnih del v Šmarjah pri Kopru, kjer se članice srečujejo vsako nedeljo in si celotno opravo izdelajo približno v treh letih.

Del teh prizadevanj je bilo mogoče videti tudi na razstavi v Kamniku. Iz zloženke:

Tudi danes je še veliko Slovencev in Slovenk, ki se radi in s ponosom oblečejo v »narodno nošo«, folklorni kostum ali kaj podobnega, kar je mogoče povezati z oblačilno dediščino. To dokazuje tudi obletnica Dnevov narodnih noš in oblačilne dediščine, s pomočjo katere se pojav pripadnostnega kostumiranja razvija, podobe »narodnih noš« in folklornih kostumov pa kot bolj ali manj dostojen spomin na preteklost dobivajo ustrezno mesto v sodobnosti.

Razstava je s pomočjo folklornih kostumov – med njimi zlasti izjemno skrbno izdelanih rekonstrukcij oblačenja Istranov in tržaških okoličanov – pokazala, da se je oblačilna kultura skladno z družbenoekonomskimi spremembami razvijala v času in prostoru, oblačenje višjih družbenih plasti pa je vedno vplivalo na oblačenje nižjih. Tudi v 1. polovici 19. stoletja, ko so za kmečko prebivalstvo na Slovenskem značilni trije oblačilni tipi (alpski, panonski, mediteranski), je bilo tako. Hitrejše sprejemanje modnih novosti, ki so jih uveljavljali plemiči in meščani, pa se je začelo v 2. polovici 19. stoletja, ko je slovensko kmečko prebivalstvo začelo intenzivneje prevzemati splošno srednjeevropsko oblačilno modo. Sočasno z oblačilno modo in siceršnjim oblačenjem se je razvijalo tudi pripadnostno kostumiranje, s katerim so se uveljavile posebne oblačilne oblike, prepoznavne za posamezna območja. Kot pripadnostno kostumiranje so se v imenu »narodne noše« sprva širile predvsem interpretacije oblačenja Gorenjcev, Tržačanov, Škedenjcev, Belokranjcev, Ziljanov, pozneje z intenzivnim razvojem folklorizma po 2. svetovni vojni tudi drugih.

Na obeh razstavah je bilo mogoče čutiti vzneseno ljubezen do oblačilne dediščine – do področja, s katerim se vsi vpleteni v postavitev razstav ljubiteljsko ukvarjajo. Pridobljena znanja so skupaj s predmeti pripravljene deliti z drugimi, česar se lahko še zlasti veselimo in si podobnega nadejamo tudi v prihodnje.